



**İsrail EMİROV<sup>1</sup>**

## **JAPONYA'NIN AZERBAYCAN'A YATIRIM POLİTİKASI**

### **Özet**

Makalenin konusu Japonya'nın Azerbaycana yatırım politikasını içermektedir. Belirtelim ki, Sovetlerin Birliğinin çöküşü sonrası bazı politikalar da çöktü ve Japonyanın ile Azerbaycan arasında ekonomik alanda ilişkiler üst düzeyde gelişmeye başladı. Azerbaycan'ın kendi özgürlüğünü kazanmasının ardından her iki tarafın çabaları sonucu Azerbaycan Japon şirketleri yatırımların daha da artmasına yönelik ortak faaliyetlerde bulundular.

Doğunun eski devletleri olan Azerbaycan ve Japonya arasındaki ilişkiler geç bir dönemde, yani XX. yüzyılın sonlarında başlamıştır, fakat bu ilişkiler çağdaş dönemde özellikle siyasi ve ekonomik alanda daha gelişmiş durumdadır.

Azerbaycan ve Japonya arasında siyasal ve ekonomik düzeylerde ilişkilerinin sağlam temellerinin atılması merhum Cumhurbaşkanı Sy. Haydar Aliyevin cumhurbaşkanlığı dönemine denk gelmektedir. Zira her iki devlet arasında görüşmeler sonucu Japonya'nın Azerbaycana yatırım merakları arttı ve burada şirketler oluşmaya başladı. Siyasal ve ekonomik ilişkilerin sonuçlarının pozitif etkileri Japonyadan Azerbaycan'a olan yatırımların yolunu açmış oldu.

**Anahtar Kelimeler:** Japonya, Azerbaycan'a Yatırım, Sovyetler Birliği, Yatırım Politikası

## **JAPANESE INVESTMENT POLICY TO AZERBAIJAN**

### **Abstract**

Present article is dedicated of investment policy from Japanese state to Azerbaijan, such politics began after Soviet Union collapsed it Japanese investment in Azerbaijan had been developed. When Azerbaijan gained independence multilateral relation established in Azerbaijan Japanese company much more began to interest to investment process.

---

<sup>1</sup> Bakü Devlet Üniversitesi, Asya ve Afrika Ülkeleri Kafedrası Dissertantı, Yatırım Anabilim Dalı, israil\_emirli@mail.ru

The relations between Azerbaijan and Japan - Old states of the East began at a later period, ie XX. At the end of the century, but these relations in the contemporary period especially in political and economic fields is in improved situation.

Azerbaijan Japanese relation much more increased and intensely invested during Heydar Aliyev presidential administration. The resulting of this process and interaction of Azerbaijan – Japanese relation much more Japan began economy invested to Azerbaijan its companies and offices. The resulting of positive impacts on the political relations and economic relations have paved the way to for mutual investments from Japan to Azerbaijan.

**Keywords:** Japan, investment to Azerbaijan, the Soviet Union, the investment policy

Genellikle Japonya ve Azerbaycan arasındaki ilişkilerin uzun zaman alması bir takım nedenlere bağlıdır. Örneğin, Japonya ve Azerbaycan'ın arasında mevcut uzaklık, Japonya'nın yabancı ülkelere ilişkin uyguladığı özel politikasının bulunmaması ve d. Fakat iki devlet arasında ilişkilerin uzun zaman alması dışında bu iki halk arasında ilişkilerin tamamen yokluğu da iddia edilemez. Özellikle olayı tarihsel açıdan ele aldığımızda Japonya devleti hakkında ilk bilgiyi XI. yüzyılda yaşamış Türk düşünür ve seyyah Mahmut Kaşgarlı'nın verdiğini unutmamalıyız, o, Japonlar hakkında "deniz halkı" ve Doğuya ticaret ilişkilerine sahip olan bir devlet" olarak kayda geçmiştir. (1: sayfa 3.) Kısacası, her iki halkın tacirleri, seyyahları, denizcileri arasında her zaman irtibatta olmuştur.

1603 yılından, yani "Edo döneminden" başlayarak Japonya devleti yabancı ülkelerle irtibatta "göreceli teklenme" kapalı siyasetini izlemiştir. Ancak Meidzi döneminde bu siyaseti askıya alan (1868) Japonya hükümeti Çar Rusya'sının terkibinde olan Azerbaycan'la ilişkiler kurmaya soğuk bakmıştır. (2, sayfa 2.)

Buna rağmen 1871 yılında Meidzi hükümetinin büyüğelçi sıfatıyla gönderdiği Tomomi İvakura Avrupa ve Amerika'ya seyahat ettiği sırada bu delegeden bir takım görevli Çeniçiro Fukuşî'nin başkanlığında Osmanlı devletinde bulunmuştur. Onlar Osmanlı devletine ilişkin araştırmalarda bulunmuş, kendi devletlerine bir mektup hazırlamışlar. Bu mektupta Japonya temsilciliği uluslararası fuarda sergilenen Kafkasya Türk ürünlerinden de bilgi vermiştir. (3, sayfa 34)

Japonların Azerbaycan ürünleri hakkında bilgiler ediniyordu fakat Çar yönetiminin sömürgecilik politikası ekonomik ilişkilerin kurulmasına imkan vermemiştir. Bu dönemde Azerbaycan'ın ekonomik ürünleri imparatorluğun yaptığı ticari ilişkiler sonucu dünya pazarlarına çıkmış ve özellikle dünya ülkelerinden birçoğuna petrol taşımı gerçekleştmiştir. Bu devletlere örnek, Çin, İndonezya ve Avustralya'nın isimlerine kaynaklarda rastlıyoruz. (4, sayfa 606)

Bu devletlerle komşuluk ilişkisi içerisinde bulunan Japonya'da muhtemelen petrol ihtiyaçlarını Azerbaycan'dan karşılamıştır.

1904-1905 yıllarda Rus-Japon savaşından sonra ve ayrıca Birinci Cihan Harbinin sürdürdüğü dönemde Rusya İmparatorluğu ile Japonya'nın ekonomisi fazla gelişmemiş durum arz

ediyordu. Bu durum XX. yüzyılın 20'li yıllarına denk düşmüştür. Fakat Sovyetler Birliği kurulduktan sonra diğer devletlerin yanısıra Japonya ile de ilişkilere yeniden bakılmıştır.

Vurgu yapmak gereklidir ki, 1920 yılında Azerbaycan'da Sovyet yönetimi iktidara geçince yeni hükümete karşı çıkan aydınlar ve politikacılar vatanlarından olmuş, onlardan bir grubu da Japonya'ya göç etmiştir. Onlar Orta Asya ve Volga kıyılarından göç edenlerle birleşerek Tokyo'da kendi derneklerini kurmuş, sivil etkinliklerde bulunmuş, ticaretle uğraşarak bazı yatırımlarda bulunmuşlardır. Daha sonra devamlı olarak Japonya'da kendilerine ait birtakım müesseseler de kurmuşlardır.

Azerbaycan'da Sovyet yönetimi sonrası bahis konusu iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler imparatorluk düzeyi kapsamında yükü bulduğundan bu ilişkiler zayıflık sergilemiştir. 1965 yılında SSCB'ye seyahat eden yabancı ülkelerin (7 devlet) temsilcileri arasında Japon şirketlerinin de resmileri bulunmuş, onlardan bazıları Azerbaycan'a gelerek kendi ilgi alanları kapsamında ekonomik gözlemlerde bulunmuşlardır (5, sayfa 2.). Daha sonra 1967 yılında Japon şirketlerinin işbirliğiyle kısmen yerli, kısmen de Japon teknolojisi temelinde kurulan ve modern normaların esas alındığı integral mikroşemaların üretilmesi alanında uzmanlaşan ozon fabrikası faaliyete geçmiştir (6, sayfa 163)

1973-1975 yıllarında Japon şirketi Toşiba'nın lisansı ile Bakü Meşet (ev) Kondisionerleri fabrikası inşa edilmiş ve üretimine başlamıştır (7). Belli olduğu üzere bu işbirliği imparatorluk kurallık çerçevesinde kurulmuş, yıllar geçtikçe bu işbirliği daha da gelişmiştir. Bununla bağlantılı olarak yapon teknolojisi esasında kurulmuş ve 1973 yılından üretime başlamış Sumkayıt Kompressor fabrikası da karşılıklı işbirliğinin örneklerinden biri olduğu olgusu da gözardı edilememelidir. Bundan başka Japon şirketlerinin yardımıyla 1992 yılında aynı fabrikada motorların tamiri için yeni teknolojiler de kullanılmıştır (sayfa 51).

Yukarıdaki örnekler bakılırsa, hatta bağımsız olmadığı bir dönemde bile Japonya ve Azerbaycan arasında ekonomik ilişkiler zayıf düzeyde olmasına rağmen mevcut olmuştur. Bu durum SSCB dağılana kadar devam etmiş, ancak bundan sonra Avrasya kıtasında ciddi arazi değişimleri ortaya çıkmış, çöken imparatorluktan 15 yeni devlet doğmuştur. Bu devletlerden biri de Azerbaycan Cumhuriyeti olmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazandıktan sonra dünya devletleriyle çeşitli alanlarda ilişkiler kurmuş ki, onlardan biri de Japonya'dır. Ama bu ilişkiler daha fazla gelişmemesinin nedeni Azerbaycanın kendi egemenliğine kavuştuktan sonra birtakım ciddi sorunlarla yüzleşmesidir. Bu sorunlara örnek olarak ermenilerin toprak iddiaları, dış baskının artması, hükümet krizi, enfilasyon, iç çatışma korkusu, vs. gibi olaylar vuku bulmuş, böyle bir dönemde Azerbaycan Cumhuriyetinin varlığı bile tehlikeye girmiştir. Bu gibi sebeplerden birtakım devletlerin yanısıra Japonya'yla ilişkiler evrak üzerinde kalmanın ötesine geçmemiştir. Doğal olarak bu ve benzeri olayların daha da ağırlaşması yüzünden hükümet yönetiminde çeşitli makamlarda bulunan üyeleri Haydar Aliyev'i devletin yönetimine davet etmişler. Bundan sonra ülkeyeki ciddi kriz kısmen ortadan kalkmış, halk içerisinde nüfuzunun artması 1993 yılı ekim ayı seçimlerinde vurucu büyülükte halkın oylarını almasına zemin yaratmış ve Haydar Aliyev Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bundan sonra H. Aliyev ilk başta geçici ateşkes anlaşması yaparak ekonomik gelişme siyasetini takip etmeye başlamıştır. H. Aliyev bu siyasetle bağlantılı olarak ilk başta petrol stratejisi planını ileri sürmüştür. Bu planın esas mahiyeti ülkeye yabancı şirketlerin yatırımlarını temin etmek, onlara ticaret yapmaları için "açık kapılar" siyasetini yürütmekten ibaretti. Planın asıl unsurlarından olarak dünya ülkelerinin petrol şirketlerine duyuru kabul edilmiştir. Bu prosesin bir ögesi olarak da

Japonya petrol şirketleri Azerbaycan'a davet edilmiştir. Bu zaman Japonya ülkenin petrol ihtiyaçlarının %98'i Orta Doğu ülkelerinden karşılanmaktadır. (9, sayfa 18)

Ancak 1990'lardan başlayarak Japonya kendi enerji planında değişimler yapmayı kendisi için bir hedef haline getirmiştir. Bu olgu, Japonya bir tek kaynaktan petrol almanın ne kadar riskli olduğunu anlaması faktöründen kaynaklanıyordu. Buna ilişkin başka bir olgu da 70'li yıllarda Arap devletleri İsrail-Filistin çatışmalarında doğru tarafta yer almadiğine göre Japonya'ya petrol satışını ambargo altına alması, Japonya Filistin lehine tüm kararları uluslararası organizasyonlarda destekledikten sonra bu ambargo kalkmış olmasıdır (10, sayfa 30). Bunları dikkate alan Japonya enerji kaynaklarını artırmak düşündesinde olmuştur. Bağlılı olarak ciddi araştırmalar yapan Japonya şirketleri, Merkezi Asya, Kafkasya ve bunun içerisinde Azerbaycan'da yatırımlar yaratmayı hedeflemiştir. Bu faaliyet Japonya hükümetinin direk desteğiyle gerçekleşmiştir. Şöyle ki Japonya hükümetinin yardımcıları ile Japon şirketleri Batı ve Doğu Avrupa da dahil olmak üzere diğer ülkelerde de yatırımlar yapmışlar. Ama bu yatırımların sonucu bahsedilen şirketlerin daha çok Asya'daki ülkelerle yatırım yapma meylinde olduğunu söylemeye imkan vermektedir. İşaret edilmelidir ki bu şirketlere Japonya bankaları destek olmaktadır.

Bunun yanısıra şuna da işaret etmek gerekmektedir ki 1990'lı yıllarda Japonya bankaları Asya ülkelerinde 6 milyar ABD doları değerinde yatırımda bulunmuşlardır. Bunun nedeni bu topraklarda boş toprakların çok ve fiyatın ucuz olması, burada ihraç operasyonlarının daha uygun olması, düşük fiyata ameleler bulunması ve benzeri faktörlerdir. Belli olmaktadır ki Japon şirketleri üretimlerini bu faktörleri dikkate alarak dışında kurmuşlardır.

Japon şirketleri Azerbaycan devletine Asya kıtası terkibinde yatırımlarda bulunmayı planlaşmışlardır. Bunun yanı sıra şunu da dikkate almak gerekmektedir ki 1990 yıllarda Japon şirketler Azerbaycan da dahil kendi üretimlerinin %65'ini Asya devletlerinde yapmışlardır. (11, sayfa 12). Japonya Dış İşleri Bakanlığı ise Azerbaycan da dahil eski SSCB devletlerinin tamamını Avrupa devletleri olarak kabul etmektedir. Fakat bunun yanı sıra Azerbaycan'la Japonya arasında tarihi dostluk ilişkilerinin bulunması aynı zamanda her iki halkın aynı dil ailesine mensup olması, bundan başka bağımsızlığını kazanmış devletlerin yeniden Rusya'nın ekonomik nüfuz alanına düşme korkusu da Japonların burada yatırımlarda bulunmasına zemin hazırlayan faktörlerden olmuştur. Sonuncu faktörün bu kadar ciddiye alınmasının nedenlerinden birisi de Japonya ile Rusya arasında İkinci Cihan Harbinin sonucuna ait barış anlaşmasının henüz dahi imzalanmamış olmasıdır. Japonya hükümeti hala Kuril adalarını Rusya'dan talep etmektedir. İşaret edildiği üzere Japonya'nın Azerbaycan'a yönelik politik ilgisinin çok zayıf olduğu söylenebilir. Japonya hükümeti şirketlerinin işine destek olmak için Azerbaycan'da maliye ve yönetim programları hazırlamakta, teknolojik alanda bu ülkeye yardım etmektedir. Aynı zamanda Japonya şirketlerinin bu bölgede yatırım yapmalarının sebeplerine Azerbaycan'ın Büyük İpek Yolu üzerinde, Asya ile Avrupa'yı birleştiren bir mevkide bulunması da zemin hazırlamıştır. Bu bakımdan Japonya hükümeti Azerbaycan'da Japon şirketlerinin garantörü rolünü oynamaktadır. Bu nedenledir ki Japon şirketler Japon hükümetinin teminatını aldiktan ve bununla bağlılı olarak kredi ayırmalarından sonra yatırımlarda bulunmaktadır.

Azerbaycan ile Japonya arasındaki ilişkiler bu ve benzeri faktörlerin etkisi altında başlamış, petrol sektöründe daha da gelişmiştir. Bununla bağlılı olarak işaret etmek gerekmektedir ki, Japonya şirketleri bu ülkede yatırımlarda bulunmak planlarını gerçekleştirmek amacıyla

keşfiyat karakterli temsiciler göndermiştir.

Bundan sonra Japonya hükümeti petrolden daha fazla pay almak için kendi siyasetini ortaya koymuştur. Bu siyasetin de esas hedefi olarak Japonya petrol şirketlerine destek olmak için Azerbaycan cumhuriyetinin çeşitli müesseselerine destek olmaktan ibaret olmuştur. Şöyle ki Japonya petrol şirketleri daha çok hükümetlerinin O.D.A. (Official Development Assistance-Resmi Gelişme Yardımı) çerçevesinde yardım ettiği ülkelerde yatırımlarda bulunuyorlar. Eğer Japonya hükümeti bir ülkeye O.D.A. yardımında bulunmamışsa Japon şirketlerinin bu ülkede yatırımda bulunma meyilleri neredeyse yoktur. Ama Japon petrol şirketleri Azerbaycan'da 1993 yılından faaliyette bulunmalarına rağmen Japonya'dan O.D.A. yardımı 1996'dan itibaren başlamıştır. Bunu, Japonya'nın burada ticaret riskinin düzeyini de belirledikten sonra O.D.A. yardımı ayırmaya başlamıştır şeklinde de değerlendirmek mümkündür. Japonya hükümetinin Azerbaycan'a O.D.A. yardımını temel olarak üç yönde gerçekleştirmektedir. Bunlar ekonomik alan, toplumda ihtiyaç duyulan alanlar (tip, eğitim ve s.) ve nihayet uzmanların yetiştirilmesi alanlarından ibarettir. Japonya hükümeti bu doğrultuda Azerbaycan'a 700 milyon dolardan fazla yardımda bulunmuştur. Bu yardımlar Azerbaycan'da eğitim, tip ve sosyal alanların geliştirilmesi için harcanmıştır. Japonya hükümeti Azerbaycan'a ayırdığı mezkur O.D.A. yardımlarını demokrasi ve serbest ekonomiye destek hedefiyle ayırdığını belirtmiştir.

Japonya hükümeti aynı zamanda O.D.A. yardımı çerçevesinde uzmanların yetiştirilmesi meselesiyle de yakından ilgilenmektedir. (11:2004)

Bu uzmanlar senede bir veya iki kişiden fazla değildir. Bunun nedeni de Japonya şirketleri kendi müesseselerinde çalışmaya yetecek sayıda uzman hazırlıyorlar. (13, 1995)

Belli olmaktadır ki 1996 yılına kadar bu yardımlar yavaş artımlarla devam etmiş, ama Haşimoto'nun 1997 yılında gerçekleştirdiği "Avrasya Politikası'ndan" sonra Japonya'nın Kafkasya regionuna O.D.A. yardımları artmıştır. (14, sayfa 53). Bu da Japonya şirketlerinin Azerbaycan'da yatırımlarını artırmasıyla bağlantılıydı.

Aynı zamanda Japonya şirketleri esasen istikrarın bulunduğu ülkelerde yatırımlarda bulunurlar. Azerbaycan cumhuriyeti de Japonya şirketleri için mahza böyle devletlerdendir.

Azerbaycan'a gelen ilk Japon petrol şirketi İtochu 1993'te gelmiştir. Bu şirket dünya devletlerinin en etkin petrol şirketleri ile birlikte 1994 yılı 20 Eylül'ünde yapılan Asrin Anlaşması çerçevesinde Azeri, Çırak, Eşrefi, Şahdeniz, Dan Ulduzu vs. petrol madenlerinin beraber çalıştırılması ve üretimin paylaştırılması hakkında anlaşma imzalamıştır. (15, sayfa 119) Böylece Asrin Anlaşması olarak bilinen üretimin paylaştırılması mukavelesinin imzalanması (HPBS) sonucunda devlet tarafından çalıştırılan milli petrol sratejisinin temeli atılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (orijinal adı A.R.D.N.Ş.) ile uluslararası peyrol şirketlerini birliğini bir araya getiren bu anlaşma Azeri ve Çırak madenlerini, ayrıca Güneşli madeninin derinde kalan kısmını içermektedir. Mezkur anlaşma 30 yıl süreğine yapılmıştır ve Azerbaycan'ın deniz madenlerine ilişkin imzaladığı ilk üretim paylaşımı anlaşmasıdır (16:1996).

Bundan sonra 1994 yılının Eylül'ünden itibaren Azerbaycan devleti dünyanın petrol şirketleriyle petrol ve gaz madenlerinin bulunması, çalıştırılması ve üretimin paylaştırılması hakkında 21 anlaşma yapmıştır. Asrin Anlaşmasından sonra yapılmış 14 anlaşma, Hazar denizinin Azerbaycan'a ait kısmındaki 30 gelecek vadeden yapıyı kapsamıştır. Bu anlaşma 14 ülkenin 30 büyük petrol şirketi ile toplam 60 milyar ABD dolarından fazla miktarda yatırımların

celbedilmesi nazarda tutulmuştur. Bu anlaşmayı imzalayanlar arasında Japonya'nın İtoçu şirketi de bulunmaktadır. (16:1996)

Mezcur anlaşmaya binaen İtoçu şirketi Azeri-Çırak-Güneşli projesinde %3.9'a sahip olup Azerbaycan uluslararası operasyon şirketinin üyeliğine girmiştir. İtoçu şirketi hem de Bakü-Tiflis-Ceyhan projesinin teknik ekonomik temellendirme işleri üzerinde de çalışmaktadır. Bu anlaşmadan sonra Azerbaycan hükümeti petrol ihracı için iki boru hattı kullanılması hakkında karara varmıştır. Bu boru hatlarından birisi kuzeye doğru Rusya'dan geçerek Kara deniz kıyısındaki Novorossiysk limanına, ikincisi ise batıya doğru Gürcistan'dan geçerek Kara denizin Supsa limanına giden hattır. Böylece 1994 yılında yapılmış petrol anlaşmasına binaen üretilen petrolün ihraç edilme meselesi çözümünü bulmuştur. Aynı zamanda 1996 yılında İtoçu şirketi Hazar'ın Azerbaycan kısmındaki Dan Ulduzu ve Eşrefi madenlerinin çalıştırılması hakkında yabancı şirketlerin daha bir birliğine dahil olmuş ve %20 miktarında üyelik payı almıştır.

Genellikle Japonya Milli Petrol Kurumu dünyanın 30 ülkesinde, 130'dan fazla projeye petrol madenlerinin bulunması ve çalıştırılması için maliye ve teknolojik açıdan katkıda bulunmuştur. Bu projelere Japonya şirketlerinin Azerbaycan'da gerçekleştirdikleri 4 proje de dahildir ki bunlar arasında İtoçu şirketinin da bulunduğu ABEŞ'in projeleri de bunlar arasındadır.

İtoçu petrol şirketi 1994 yılının Eylül ayında yapılmış Asrin Anlaşması'nda Mak-Dermot ve Penzoyl şirketlerinin paylarını onlardan almıştır. (18, sayfa 6-7).

İtoçu şirketinin Azerbaycan'da enerji alanına yatırımlarda bulunması diğer şirketleri de etkilemiş, sırıf bu ve benzeri faktörlerin sonucunda 1994 yılı 16 Eylül'de ümummilli lider Haydar Aliyev Japonya'lı iş adamlarıyla görüşmüştür. (19, sayfa 52)

Burada Japonya şirketlerinin temsilcileri ile Azerbaycan cumhurbaşkanı arasında çeşitli konular tartışılmıştır. Bu tartışmaların sonunda Japonya iş adamlarının adından konuşan Tokyo Bank'ın temsilcisi Azerbaycan'ı arazi bakımından küçük ama imkanları bakımından büyük olan bir yer olarak nitelemiş, konuşmasının sonunda "Bakü rüzgarlı şehir. Fakat burada iş yapmak için bir iş adamı olarak bilelim ki rüzgarlar nereye esiyor." demiş, Haydar Aliyev de cevaben "Rüzgarlar Pazar ekonomisi, özgür iş kurumları, ticari işbirliği doğrultusunda esiyor." demiştir. (20, sayfa 19).

Aynı zamanda Azerbaycan ve Japonya devletleri arasında yatırımların artırılmasında bir grup Azerbaycan'lı iş adının 1995 yılının Kasım ayında Japonya'ya seyahatları önemli rol oynamıştır. Seyahat zamanı birtakım şirketlerin yöneticileriyle görüşülmüş ve anlaşmalar imzalanmıştır. (21, sayfa 89) Bu şirketler Azerbaycan'daki İtoçu şirketini örnek almış, bu faktör onların Japonya'da yatırım yapmaları için belirleyici olmuştur. Bu zaman iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasına rağmen Japonya'nın Moskova'daki sefiri K. Vatanabe oradan Azerbaycan'daki sefirligi de yürütmüştür. Bizzat onun yönetiminde Azerbaycan'a yapılan seyahatler zamanı iş adamları arasında görüşmeler düzenlenmiş, Japonya'nın Azerbaycan'a yatırımlar yapma imkanları enine boyuna konuşulmuştur. (22, sayfa 216) Bu alanda 1996 yılının Mart ayında Japonya Dışişleri Bakanlığı "Gelişim Stratejisi" konusunda uluslararası konferans düzenlemiştir. Bu konferansta Avrupa, Asya, Afrika ve Büyük Okyanus ülkelerinden 56'sı hazır bulunmuş ve bunlara BM'den temsilciler katılmıştır. Mart görüşünün ülkeler arasındaki ekonomik ve medeni işbirliğinin geliştirilmesinde büyük önemi olmuştur. (23,

sayfa69) Bundan sonra 1996'dan başlayarak aralıksız olarak Japonya şirketleri Azerbaycan petrol üretimiyle ilgili anlaşmaların iştirakçısına dönüşmeye başlamıştır. (sayfa 27) Bunun devamı olarak 1996 yılının Eylül ayında Komatsu petrol grubunun başkanı Azerbaycan'a davet edilmiş ve görüşülmüştür (25)

Bu ilişkileri daha da geliştirmek için 1996 Mayıs ayında Azerbaycan Devlet Petrol Şirketinin başkanı N. Aliyev ve yardımcısı İ. Aliyev Tokyo'ya resmi sefere gitmişler. Seferden temel hedef Japon bankaları ve petrol şirketleriyle buluşmak olmuştur. Bundan sonra Japonya şirketlerinin Azerbaycan'a yatırımları daha da arımıştır. Buna göre işbirliği daha da genişlemiş, H. Aliyev'in seferiyle bu ilişkiler yeni bir döneme başlamıştır. 1998'de Tokyo seferinde H. Aliyev Japon petrol şirketlerinin temsilcileriyle ve Japonya Milli Petrol Kurumunun başkanı Kunio Komatsu, şirketin yöneticileri Kumon Niroshi ve Handa Akira, Japonya Petrol Şirketinin başkanı Kazuo Vasuki, İndonezya petrol şirketinin başkanı Matsuo Kunixiko, Tekoyku-Oil şirketinin başkanı Okada Xışası ile görüşmüştür. Görüşler sırasında H. Aliyev Japon şirket yöneticilerine Azerbaycan'da yatırımlarda bulunmayı teklif etmiştir. Görüşmelerden sonra Japonya petrol şirketlerinden Misui ile A.R.D.N.Ş. arasında anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya binaen Dan Ulduzu madeninin %15'i bu şirkete verilmiştir. (Burada daha önce İtalya'nın Eni-Acip şirketi çalışıyordu.)

Ayrıca 1998 Şubat ayında umummilli lider H. Aliyev'in Japonya'ya seferi zamanı yediden çok hükümetler arası evraklar, dostluk ve işbirliği hakkında, ekonomik konulara yönelik deklarasyonlar imzalanmış, Japeks, İnpeks, İtoçu ve Teykoku gibi şirketlerin başkanlarıyla konuşmalar yapılmış, bunların sonucunda Hazar'ın Azerbaycan kısmında Yanantava, Ateşgah ve Muğandeniz blokunun birlikte çalıştırılması hakkında anlaşmaya varılmıştır. Bu petrol madenleri  $510 \text{ km}^2$  alanı tutmaktadır. (26)

Azerbaycan'ın bu dört şirketle yaptığı anlaşma başarılı olabilir, çünkü birlik üyelerinin tamamı Japonya şirketleridir. Bu anlaşma ayrıca A.R.D.N.Ş. ile Japonya birliği arasında D blokunun bir kısmı üzerine yapılmıştır.

Bu işbirliği İlham Aliyev döneminde de devam etmiş, o da bu iki ülke arasındaki işbirliğine yüksek değer atfederek karşılıklı ekonomik ilişkilerin gelişmesine destek vermiştir.

2004 yılının 22 Mart tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev Japonya'nın İnpex şirketinin başkanı Kunuxiko Matsuo yöneticiliğinde şirketin temsilcilerini kabul etmiştir. İlham Aliyev şunu ifade etmiştir ki İnpeksin, Azeri-Çırak-Güneşli projesinde iştirakçı hissesi alması, muhtemelen, yabancı petrol şirketlerinin Azerbaycan'da gerçekleştirdikleri en büyük ticaret anlaşmasıdır. Belli olduğu üzere Japonya şirketleri Azerbaycan'da temel olarak petolle bağlantılı alanlarda yatırımlarda bulunmaktadır. Diğer alanlara yapılan yatırımlar da petrole bağlı olarak gerçekleştiriliyorlar ki, bu onların temel özelliklerinden addedilmelidir. (27, sayfa 193)

Aynı zamanda Japonya şirketlerin yatırımda bulunma özellikleri içerisinde başka bir ülkenin şirketiyle ortaklık kurarak yatırımda bulunması olguları da mevcuttur. Örnek göstermek gerekirse 1993 yılından başlayarak Japon şirketler Türk şirketler ile ortaklıkla Azerbaycan'da ve Orta Asya'da çeşitli projeler gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra Azerbaycan'daki Japon petrol şirketleri A.R.D.N.Ş. ile de bu tür projeleri gerçekleştiriyorlar. Belli olmaktadır ki, Azerbaycan Japonya şirketleri için ekonomik bir ortak, ayrıca yatırımlar için önemli bir ülkedir. Bu şirketlerin Azerbaycan aracılığıyla Güney Kafkasya ve Orta Asya'da çeşitli yatırımlarda

bulunma imkanı mevcuttur. Bu iş kurumları Azerbaycan'ın kültürel ve etnik yakınlığından faydalananarak Japonların yatırım ve teknik imkanlarıyla mezkur arazilerde müşterek işler yapabilirler. Bu maksatla Türkiye – Azerbaycan - Japonya işbirliği de kurulabilir. Bu işte Japonya'nın KEİDANREN ekonomi kurumu ve Türkiye'nin TİKA kurumu temel rol üstlenebilir. Bu faktör Japonya şirketlerinin yatırım özelliklerinde kendisini belli etmektedir.

Buna zemin hazırlayan faktörlerden birisi de Japon şirketlerinin Azerbaycan'ı İpek Yolu üzerinde yerleşen devlet olarak görmesindedir.

Bunun yanı sıra Japonya şirketlerinin Azerbaycan'a yatırımlarda bulunmasını koşullandıran şu noktalar da mevcuttur:

Azerbaycan Avrasya'nın, dünya medeniyetinin ve dünya siyasetinin kesiştiği yerde, Avrasya uluslararası ticaret yolunun üzerinde yerleşmektedir.

Doğu devletleri için Japonya Uzak Doğunun kapısı, Azerbaycan da Avrupa'nın ve Orta Asya'nın kapısıdır. Japonya ve Azerbaycan stratejik partnördür. Bu partnörlük, devletler arasındaki ilişkilerin tüm alanlarını kapsamaktadır. Bu alanlara örnek olarak şunlar gösterilebilir:

- 1-Japonya uluslar arası arenada Azerbaycan'ın bağımsızlığını desteklemektedir.
- 2-Bilgi paylaşımı, aşımacılık, telekomunikasyon, bank, ticaret alanlarında işbirliği yapmaktadır.
- 3-Eğitim, ilmi araştırma ve kültür alanında işbirliği yapmaktadır.
- 4-Ekonominik, para yatırımcıları alanında işbirliği yapmaktadır.
- 5-Tehlikesizlik alanında işbirliği yapmaktadır.
- 6-Uluslar arası ve bölgesel teşkilatlarda devlet faaliyetinin uygulanması.

## KAYNAKLAR

1. TEKELİ S., "Atatürk merkezinin dergisi", "İlk Japon haritasını çizen Türk Kaşgarlı Mahmut ve Kristof Kolomb'un haratasına dayanarak en eski Amerika haritasını çizen Türk Amirali Piri Reis", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, sayı 6, sayfa 3.
2. YABACHİ T., *Yeni Türk cumhuriyetlerinde Japon yatırımları*, İstanbul "Varlık"2001, sayfa 2.
3. CHİSU N.,: Nitto Kosho-shi (Japon-Türk ilişkileri tarihi), Tokyo, 1931, sayfa 34.
4. BÜNYADOV Z., Azerbaycan Tarihi, Bakü, Bakü Devlet Üniversitesi yayinevi. 1994, sayfa 606.
5. AMIROV İ., "Japonya-Azerbaycan ilişkileri 1990-2000" Tarih ve Onun Problemleri (Nazari, ilmi, metodik dergi), No: 4, Bakü, 2002, sayfa 123.
6. MATSUTANİ H., *Japonya'nın dış politikası ve Türkiye*, Ankara: Bağlam, yayinevi 1995, sayfa 163.
7. AĞAYEV V., "Japonyaya bir bakış" Ayna gazetesi, 17 Aralık.

8. Stratejik Analiz, s. 27, c. III (2002), sayfa 51.
9. Azerbaycan Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Arşivi, 2000 yılı, sayfa 18.
10. ALIYEV H. ve Azerbaycan-Yaponiya münasibetleri Asrin Mukavelesi-10. Azerbaycan büyük gelişme yollarında (tarihi-siyasi tahlil), Bakü, 2004, sayfa 30.
11. Prezident aparatı Asrin Mukavelesi, Bakü, 2004, sayfa 12.
12. Aynı yer.
13. Ayna Gazetesi, 26 Kasım, 1995. İformasiyadır
14. Azerbaycan-1994: Milli Devletçilik Sınak karşısında I-II, Bakü, 2002, sayfa 53. (Prezident aparatı)
15. YAMAUCHİ M., "Japonya-Rusya İlişkisi ve İpek Yolu Bölgesi", *Stratejik Analiz*, s. 15 (Temmuz, 2001), Ankara, sayfa 119.
16. Azerbaycan Gazetesi, 12 Mart, 1996. İformasiya
17. Aynı yer, sayfa 54.
18. Azerbaycan Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Arşivi, Belge 2000, sayfa 6-7.
19. Stratejik Analiz, c. 3, s. 27 (Temmuz, 2002), sayfa 52.
20. Davos: Global İktisadiyatın Ufukları, Bakü, 2000, sayfa 140. prezident aparatı
21. ALİYEV H., Haydar Aliyev'in Petrol Stratejisi, Azerbaycan'ın bağımsızlığı refahı namina, Bakü, 2001, c. I, sayfa 89. prezident aparatı
22. Yeni Türkiye, dergisi c. 3, 16, sayfa 216, 1997.
23. SIDDIK Ö., Japon Dış Politikasında Yeni Keşfedilen Bir Bölge Avrasya, 2001, sayfa 69. Dergah yayinevi"
24. Kompac, dergisi No 67, İtar-Tass, 07.04.92, sayfa 27.
25. www. Klavus kapitanlar. Sayt
26. Aynı yerde.
27. YAMAUCHİ M., "Orta Asya'ya Yeniden Kavuşma", Tokyo-Kobunsa yayinevi 1998, sayfa 193.